

A treia singurătate

Scrisoare domnului Proust

S-ar zice, domnule Proust, că amintirile nu ne mai pot omori; cel mult pot face o rană să doară și să sângereze din nou. Că nu ne amenință cu moartea decât flagelurile care n-au fost încă și pe care le mai putem încă împiedica. Putem lăsa, prin urmare, memoria să ne împingă în labirintul dinlăuntru nostru. Să coborâm fără grijă. Acolo nu dă târcoale nici un Minotaur. Nu mai putem schimba nimic din ce-a fost, însă, odată porniți „în căutarea timpului pierdut”, ne așteaptă aventuri minunate care nu ne amenință în nici un fel. Dimpotrivă, s-ar spune, ne ajută să uităm amenințările reale. Căci „memoria involuntară” a descoperit, poate, și o formă paradoxală de uitare. Prin amintiri.

Dar dacă lucrurile nu stau așa cum ne sugerați dumneavoastră, domnule Proust? Îmi amintesc o noapte de iarnă, pe munte, când într-o cabană părăsită am ascultat ore întregi lupii urlând prin apropiere și dând târcoale. Și cu toate că n-a nins, a doua zi nu era nici o urmă pe zăpadă! Nu e straniu? Zăpada scânteia neatinsă! De ce avusesem atunci în

timpul nopții impresia că lupii își lipeau boturile de pereții cabanei? Uneori, m-am gândit că amintirile noastre sunt cele care ne urmăresc și vor să ne sfășie. Și, poate, fiecare își are lupul său.

Spunând asta nu folosesc, probabil, un limbaj tocmai potrivit pentru a mă adresa dumneavoastră, atât de convins că singurul timp ospitalier, care nu ne ucide, e trecutul; singurul unde am putea fi fericiți fără grijă și cu ajutorul căruia ne putem clădi, la nevoie numai din parfumul unei flori, un adăpost împotriva morții. Am cunoscut pe cineva, o femeie, care credea aproximativ același lucru. Nu știu dacă v-a citit, dar povestea ei cu stejarul mi-a adus aminte de dumneavoastră. O poveste destul de ciudată, de altfel. În copilărie locuia la țară și acolo exista, în apropierea casei, un stejar bătrân unde se retrăgea uneori ca să viseze în voie. O ascunzătoare cumva în afara lumii. Nimeni n-o mai găsea ore întregi, iar ea nu se trăda prin nici un zgomot. Stătea acolo, printre păsări și crengi, iar dacă întindea mâna avea senzația că putea atinge cerul cu degetele. De jos se auzeau zgomote, căruțe și oameni trecând pe drum. Viața. Fugea de ea? Când am întrebat-o, s-a gândit o clipă și apoi a zis „nu”. Retrăgându-se printre păsări și crengi, recrea viața după voie, evitând instinctiv tot ceea ce o contraria la poalele stejarului. „Cristina l-a descoperit pe Proust înainte de a-l citi, comenta ironic V. Sau memoria lui Proust seamănă cu stejarul ei.” Și adăuga sarcastic: „Ce valoare are să închizi ochii pentru a corecta astfel lumea?”. De obicei, Cristina se mulțumea să

zâmbească. Și de câte ori se temea de ceva își amintea de stejarul ei din copilărie.

Poate, e firesc să fim tentați să punem amintirile între moarte și noi, să ne închipuim că astfel vom fi mai puțin expuși și că parfumul unei clipe, odată regăsit, nu se va mai risipi. În ce vă privește, îmi imaginez un Anteu discret care a schimbat pământul cu propria sa memorie și, cu ajutorul ei, încearcă să transforme fosforescența unei clipe într-o lumină inepuizabilă. Dar câtă tristețe ne trebuie pentru a ajunge la o fericire apărută de ceasuri date înapoi? Sau simplific? Să mă întorc mai bine la ceea ce m-a îndemnat să vă scriu. Pe scurt, domnule Proust, am venit pentru o vreme în acest orașel, mânat de o nevoie de regresivitate în memoria adolescenței mele. Împrejurările m-au adus însă într-un punct unde mă obsedează cabana aceea părăsită și am motive să mă îndoiesc că mă aflu în siguranță printre amintiri.

În stânga e un parc unde copacii se clarifică din noapte, uzi și nedormiți. În față e strada din centru, comercială, plină îndeobște de tineri și femei venite de la țară să târguiască între două curse cu autobuzul. În spate e un amalgam de străduțe ferite de febra circulației, unde mai poți să asculți netulburat, chiar în plină zi, sunetele ruginite ale unui orologiu desuet. Sunt convins că v-ar fi plăcut și dumneavoastră acest colț de oraș pe care-l uitasem după ce, cândva, a fost martorul adolescenței mele. Aici l-am reîntâlnit, după ani, pe doctorul V. De fapt, vechiul meu coleg de școală V.P. Îi pierdusem

urma, nu mai știam din liceu nimic despre el, când, la câteva zile după ce-am sosit, l-am văzut deodată apărând în fața mea pe strada goală. Ne-am salutat, ca și cum ne despărțisem cu o zi înainte. Apoi, după primele efuziuni, nu știam cum să continuăm conversația. Cred că am înțeles amândoi în aceeași clipă că timpul care trecuse nu era o glumă. Avea un început de chelie și o vagă oboseală a ochilor albaștri, timizi. Ar trebui, probabil, să poarte ochelari, mi-am zis, dar din cochetărie evită. Se accentuase la el o fizionomie de om studios și retras, purtând în haine un miros de bibliotecă. Am pornit încet spre micul parc din centru și ne-am oprit acolo pe una din băncile laterale, în fața unei sculpturi cu subiect mitologic, dezagreabilă, planturoasă, ca un nud de Rubens sculptat. Încet, n-am mai fost stânjeniți, dar abia la a doua sau la a treia întâlnire a dispărut orice crispă.

Prin V., am cunoscut-o ceva mai târziu pe Cristina. Datorită lor și datorită unor întâmplări care m-au făcut până la urmă să uit de ce am venit aici, eu care nu cred în destin, domnule Proust, am ajuns să mă întreb dacă nu cumva ne naștem fără destin, dar treptat căpătăm unul: memoria noastră. M-am gândit prima oară la asta când am auzit-o, într-o zi, pe Cristina insistând în povestea cu stejarul. V. a pus-o la punct pățimaș. „Ți-am mai spus ce cred despre povestea ta. Singura viață adevărată e cea trăită cu ochii deschiși. Nu se poate umbla prin lume ca un somnambul. Vreau să văd unde calc și să decid în cunoștință de cauză.” „Iar eu vreau în stejarul meu, îl întrerupse Cristina. Acolo nu voi mai avea

motive să mă supăr că ești nepoliticos.” Ceea ce avu darul să-l potolească în zelul său retoric.

Dar să încerc să pun oarecare ordine în ceea ce vreau să vă povestesc. Cristina e o femeie slăbuță, cu ochi luminoși, reversul acelor femei despre care Stendhal spunea cu sarcasm că lasă oarecum de dorit în privința ideilor. Există ceva în trecutul ei, un moment când s-a îmbolnăvit grav, care ar putea lămuri prea ascuțita ei sensibilitate. Însă Cristina evită faptele. Afișează un aer de voioșie molipsitoare, sub care am bănuț de la început o rană. Nu mai țin minte dacă la ea am auzit prima oară această propoziție, „drumul cel mai scurt între două puncte este linia curbă”, dar îi exprimă foarte bine felul de a gândi. „Nu-mi plac cei care își rup singuri bandajele”, mi-a declarat într-o seară... V. avea înfățișarea lui Erasm și dacă aș fi avut la îndemână o reproducere a tabloului lui Holbein, m-ar fi amuzat să fac o comparație. Aceiași ochi albaștri, același aer de solitar timid, același obraz care a căpătat parcă prin bibliotecă culoarea fildeșului vechi, aceleași mâini prudente. Un Erasm livresc, un pic dezabuzat... În fond, ce știam despre acest om? Aproape nimic despre viața lui și încă mai puțin despre ideile și sentimentele lui. În ciuda faptului că am fost colegi, îl descopeream abia după ce îl reîntâlnisem. În școală era tare la istorie și la filosofie, așa că m-am mirat să-l regăsesc medic. Pe atunci îmi striga mie „înțeleptule”, dar el devora cărțile de filosofie. Profesorul se temea să intre în dispute cu el, mai ales că în asemenea situații ieșea din rezerva obișnuită și avea o limbă cam iute. Odată l-a citat pe Unamuno numindu-l pe Kant „împăratul

pedanților”. Când profesorul a încercat să-l potolească, spunându-i că fără respect nu se poate învăța filosofia, l-a invocat pe Papini care l-a botezat pe Spencer „inginerul șomer, improvizat metafizician”. În pofida profesiei, pasiunile din liceu îi rămăseseră constante.

Avea mâini neverosimile pentru un chirurg; sau pentru ceea ce mi-am imaginat eu totdeauna că trebuie să fie un chirurg; mâini blânde, făcute parcă să ezite pe stofe și mobile vechi, nu să strângă bisturiul. În plus, două degete de la mâna stângă îi erau practic înțepenite. Oare cum opera? Ochii visători, vag miopi, contraziceau și ei prejudecata mea despre chirurghi. Avea gesturi leneșe, aproape vegetale, ciudate pentru vârsta lui de patruzeci și nouă de ani; vorbea la fel, puțin târăgănat, cu un ton moale, până când se aprindea, ca și cum i-ar fi fost silă de zgomot și de agitație. Mi-l închipuiam stând singur și privind ore în șir mișcarea peștilor într-un acvariu, mai curând decât în fața mesei de operații. Ceva m-a făcut, totuși, de la început să bănuiesc sub aerul său șters o pasiune irepresibilă. Poate modul în care vorbea despre boală. „Într-un fel, boala te ajută să înlături emoțiile superficiale...” Acesta nu e limbajul unui om îndrăgostit de lucruri inutile, mi-am zis.

Locuia la marginea orașului, la etaj, într-un spațiu îmbâcsit de cărți. Uneori, o întâlneam și pe Cristina acolo. Alteori, îl găseam singur. Depănam amintiri, deși nu părea înclinat spre asta. Mă lăsa mai mult pe mine să vorbesc. Treptat, am avut surpriza să constat că sub acalmia lui se putea trezi un vulcan. Dacă îl interesa o idee, își sfărâma carapacea și căpăta